

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 66 Ekim 2019

www.sosyalarastirmalar.com

Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 66 October 2019

www.sosyalarastirmalar.com

Issn: 1307-9581

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3688>

EPIKÜROS'UN HAYAT VE ÖLÜM ANLAYIŞI* EPICURROS'S ON THE CONCEPT OF LIFE AND DEATH

Gizem KÖSEOĞLU**
Önder BİLGİN***

Öz

Hayat ve ölüm fenomenleri iç içedir. Biyolojik devamlılığını sürdüren insan doğduğu andan itibaren ölüm perspektifiyle belirlenir. Ölüm, hayatın içinde olup; sonun başlangıcını gösteren fenomendir. Dolayısıyla insan ne hayatı ne de ölümü birbirinden ayrı düşünemez. Ölümün tecrübe edilemez yanı insanı yaşama korkusuna yol açar. Ölümün yarattığı tehdit o denli dayanılmazdır ki, kişi şuan ile gelecek arasında nefes almaya çalışır. Ölüm fenomeni var oluşumuzun bir parçası olsa dahi yarattığı dehşet içsel yaşantımızda önemli rol oynar. Bu durum insanın var oluş gerilimini gösterir. Epikürosçülük öğretisinin en önemli temsilcisi olan Epiküros, materyalist düşüncelerin arka planında hayat ve ölüm kavramlarını açıklar. Epiküros için hayat kavramı atomların birleşmesine, ölüm kavramı ise atomların ayrışmasına karşılık gelir. Böylece Epiküros hayat ve ölüm fenomenlerinin içine maddeyi yerleştirdiği için metafizik anlamlardan soyutlar. Her şeyin temeline atomları yerleştiren Epiküros, insan anlayışını da fizik kuramlarına göre açıklar. Ona göre insan, beden ve ruh atomlarının birleşmesiyle meydana gelir. Böylece Epiküros, materyalist görüşlerini ontolojisinin içine yerleştirir.

Epiküros, ontolojik bireyi tek gerçeklik kabul ettiği atomlar kuramına dayandırarak açıklar. Ona göre hayat bir birleşim ve ölüm ise bir ayrışım olduğuna göre, insanı bu fenomenlerin derinden sarsması söz konusu olamaz. Öyleyse onun için insanın hayattan geri çekilmesinin ve ölümden korkmasının bir anlamı yoktur. Bu yüzden ulaşılmak istenen amaç Epiküros'un hayat ve ölüm fenomenine karşı kayıtsız tutumunun, insanın psikolojik açıdan kendisine yabancılaşmasına ve mekanik bir düzenin parçası gibi görülmesine yol açabileceğini göstermektir. Çünkü insan aynı zamanda psikolojik de bir varlıktır.

Anahtar Kelimeler: Epiküros, Hayat, Ölüm, Atom, İnsan, Kierkegaard.

Abstract

The phenomena of life and death are brothers. The person who maintains biological continuity is determined from the moment of birth with the perspective of death. Death is in life; is the phenomenon showing the beginning of the end. Therefore, one cannot think of life or death separately. The inexplicable part of death leads to fear of life. The threat posed by death is so intolerable that one tries to breathe between the present and the future. Even if the phenomenon of death is a part of our existence, the horror it creates plays an important role in our inner lives. This shows the tension of human existence. Epicurus, who is the representative of the epicureanism, explains the concepts of life and death in the back ground of materialist ideas. For Epicurus, the concept of life corresponds to the union of atoms, and the concept of death corresponds to the decomposition of atoms. Thus, Epicurus abstracts from metaphysical meanings as it places matter in life and death phenomena. Placing atoms at the base of everything Epicurus explains human understanding according to physics theories. According to him, human, body and soul are formed by the union of atoms. Epicurus therefore places his materialist views in his ontology.

Epicurus explains the ontological individual based on the theory of atoms, which he accepts as the only reality. Since life is a union and death is a decomposition, these phenomena cannot shake people deeply. So there is no point for him to withdraw from life and fear death. Therefore, the aim is to show that Epicurus' indifferent attitude towards the phenomenon of life and death can lead to psychological alienation of man and to be seen as part of a mechanical order. Because human is a psychological entity.

Keywords: Epicurus, Life, Death, Atom, Human, Kierkegaard.

* Bu makale, Dr. Öğr. Üyesi Önder Bilgin'in danışmanlığında, Gizem Köseoğlu tarafından, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalında savunulmuş olan 'Bir Mutluluk Sorunu: Epikürosçülük'ta Hayat ve Ölüm' başlıklı Yüksek Lisans Tezinden türetilmiştir.

** Yüksek Lisans (Mezun), Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ABD, gizemkose92@hotmail.com

*** Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Felsefe Tarihi ABD, obilgin@akdeniz.edu.tr

GİRİŞ

Bu makale, hayat ve ölüm kavramlarının madde ile ilişkisini, insanın sonluluk kaygısını, ölüm korkusunu Epiküros'un felsefesi içinde açıklamayı hedeflemektedir. Ancak Kierkegaard'ın bu yaklaşıma eleştirisinin temel bileşenlerini göstermekle de esasen varoluşçu felsefenin maddeci yaklaşımlarla hangi temelde bir kriz yaşadıklarını göstermekle yetineceğiz. Ölüm hayatın sonluluğunu gösteren ve insanın yaşamda kırılmasını ortaya koyan bir fenomendir. Hemen her dönem insanı ilgilendiren ve varoluş problemi olan hayat ve ölüm fenomenleri, filozofların düşünce sistemlerinde hayli yer almıştır (Bilgin, Köseoğlu, 2019, bkz. 753-757).

Modern mekanik düşünceye kaynaklık eden Epiküros felsefesi, hayat ve ölüm kavramlarını maddeci görüşleri çerçevesinde açıklar. Varoluş sorunlarının başında gelen hayat ve ölüm fenomenleri, insanı derinden sarsan unsurlardır. Ölüm olgusunun varoluş gerçeği olduğu bilirse dahi bireye yaşattığı trajedi ağırdır. İnsanı tahrip eden ölüm olgusu, deneyimlenemez olup, belkide hayatın en ürperti veren hadisesidir. Epiküros'a göre duyularla elde edilmeyen bilginin ise rasyonel geçerliliği olmadığına göre ölüm bir hiçtir. Varoluş geleneğinden gelen Kierkegaard'a göre hayat ve ölüm iç içe olan fenomenlerdir. Kierkegaard'ın görüşüne göre insan, ölümün ürperti veren karanlık yanına korkuyla sığınmak yerine varoluşsal yaklaşımla başkaldırı da bulunur. Bu makalenin odak noktası, Epiküros'un hayat ve ölüm karşısında insanın tutumunun ne olması gerektiğini açıklarken, Kierkegaard'ın bu tutumu eleştirisi de Epikürosçu felsefenin yetersizliğini göstermektedir.

1. EPİKÜROS'UN HAYAT VE ÖLÜM ALGISI

Epiküros maddeci bir filozoftur. O, her şeyin merkezine atomları yerleştirir. Ahlak felsefesi içerisinde yer verdiği hayat ve ölüm anlayışını fizik kuramlarına göre açıklar. Epiküros hayat kavramını atomların belli hızda hareket ederken düz çizgiden sapması sonucunda birleşme göstermesi ile meydana geldiğini savunur. Ona göre evrenin ve cisimlerin meydana gelmesi için maddenin merkezde olması gerekir. İnsan, evreni ve cisimleri duyuları ile algılayıp kavramaya çalışır. Sensualist bir filozof olan Epiküros, insanın hayatı anlaması için duyuların bilgisine ihtiyaç duyacağını belirtir. Onun görüşüne göre hayat kavramı, materyalist dünya tasavvuruna karşılık gelir. Epiküros atomların bir araya gelmesi ile evren ve onun içindeki her şeyin meydana geldiği görüşü üzerinde durarak, fizik kuramların dışında başka bir iradeyi kabul etmez.

Epiküros hayat kavramını doğa felsefesi içerisinde açıklar. Ona göre hiçbir şey kendiliğinden meydana gelmez ve her şey, bir şeyden çıktığına göre o biricik töz olan atomlardan meydana gelir. Evrenin ve onun içindeki her şey atomların boşlukta belli bir hızda düz çizgi boyunca hareket ederken sapma göstermesi sonucunda oluşur. Epiküros bu görüşüyle atomların dışında başka bir yaratma etkisini kabul etmez. Atomlar sapma göstermesiyle bir araya gelirler ve bileşik cisim oluştururlar. Böylece evrenin çekirdeği, atomun hareketleri ile oluşmaya başlar. Hayat kavramı onun doğrudan fizik kuramına dayanır. Atomlar yadsınamaz gerçeklerdir ve onların bir arada bulunmaları hayatı yaşanabilir kılar (Hadot, 2011, 123). Çünkü yeryüzündeki her şey farklı atomların birliği ile oluşumuna devam eder. Kozmosdaki bütün uyum, atomların kendi içindeki bir aradanlıktan kaynaklanır. Hayat, yoktan var olmayan ve varlığını atomlara borçlu olan bir oluşumdur. Epiküros düşüncesine göre hiçbir şey yok olmaz, zamanı geldiğinde başka bir cismin yerine geçer ya da dağılır havaya karışır. Bu yüzden başka dünyaların var olduğu düşüncesini taşımak yerine tek bir dünyanın varlığından emin olmalıyız. Epiküros, yaşanabilir tek bir dünyanın içinde olduğumuz görüşüyle de savını desteklemektedir. O, başka bir dünyanın var olduğunu kabul etmez.

Epiküros hayatın içinde ölümün olduğunu ve iki fenomenin zıtlığının birliğini oluşturduğunu ifade eder. Atomların bir araya gelmesi ile hayat oluşuyorsa eğer, ölüm ile de atomlar birbirinden ayrılır. Epiküros'a göre hayat bir bileşim, ölüm bir ayrışım (Timuçin, 1992, 224). Ölüm, bileşik olan atomların bozulmasına, ayrılmasına ve dağılmasına neden olur. Dolayısıyla ölüm, bir yok oluş olarak değerlendirilmemelidir. Ölüm varoluşun bir parçası olsa dahi bireyi sürekli tehdit eder. Ölüm ve ölüm ötesini deneyimleyemeyen insan, yok olma kaygısı içinde yaşar. Ona göre insan da her şey gibi atomlardan meydana gelir. Beden ve ruh ayrı değildir ve her ikisi de kendine has özellikleri bulunan atomlardan oluşur. Ölüm geldiğinde beden atomları dağılır, parçalanır ve yok olur; ruhu oluşturan atomlarda eş zamanlı olarak dağılır ve toz bulutu şeklinde havaya karışır. Ontik gerçekliği maddeci görüşüne dayandıran Epiküros için ölüm, korkulması gereken bir fenomen değildir; aksine maddenin bir aradanlığını parçalayan katalizör görevini üstlenir. Bu bağlamda hayat ve ölüm iç içedir. Ne hayat ne de ölüm farklı iki fenomen olarak düşünülemez. Materyalist ontolojik gerçekliği kabul eden Epiküros, hayatın ve ölümün merkezinde yer alan insanın korkusunu göz ardı eder. Çünkü ona göre bu korku fizik ötesine duyulan korkuya karşılık gelir.

Çünkü evren duyuların bilgisi ile algılanır ve kavranır. Bedenin biyolojik faaliyetleri ölümle son bulduğuna göre duyulardan mahrum kalacaktır. Böylece evren ile ilişkisi sonlanacaktır. Öyleyse duyulardan elde edilen herhangi bir bilgi olmayacağına göre ölüm anında ruh hiçbir şey hissetmez. Epiküros için ölüm bir hiçtir ve ölümden korkmak anlamsızdır. İnsana maddesel bir form kazandıran Epiküros, materyalist görüşler ışığında psikolojik bireyin kendisi ile çelişmesine sebep olur. Psikolojik ve psikanalitik temelli düşünüldüğü zaman insan, ölüm korkusunu derinden yaşayan ve ontik güvensizliğin içsel sıkıntıları içinde hayatın sınırlarını belirler. Oysaki Epiküros maddeci görüşleri ile ölüm korkusuna karşı bir bent koyar.

Kierkegaard hayatı ve ölümü iki farklı fenomen olarak ele almaz. Hayatın ölümü de barındırdığı görüşünü savunur. Kierkegaard her şeyin bir sonu olduğu gibi, insanın da bir sonu olacağı düşüncesindedir. O, ölümü subjektif ve objektif olarak iki şekilde ele alır. Subjektif ölüm, bireyin kendisini ilgilendiren ve ölümün fiziksel bir sondan ziyade iradi bir son olduğunu gösterir. İnsanın nefsini terbiye etmesi, ölmeden önce ölmeyi ilke edinen ölüm anlayışıdır. Objektif ölüm, herkesi derinden etkileyen biyolojik bir yaşamın son bulması, özden varoluşa geçiştir (Kierkegaard, 1992, 198). Kierkegaard'a göre ölüm, hissedilmelidir ve insan yaşamını değiştirecek derecede, önceden yaşanılan bir fikir olarak kendisine bağlanılmalıdır. (Akşit, 2013, 135)

Ölümün herkesi etkileyen ve zamanla önemli bir sorun haline geldiğini söyleyen Kierkegaard: "Yaşamının her faktörü ile bağlantısı dâhilinde ölümün kesintisizliğini düşünmek benim için giderek daha da önemli hale gelmektedir (Magill, 1971, 38)." İnsanların çoğunluğu objektif ölümü bir bilinmezlik, ontik güvenliği tehdit eden tehlike ve kabullenilmesi güç olan bir şey olarak görür. Oysa insanların ölüme yaklaşımı onların hayata bakış açılarıyla ilişkilidir. İnsan hayatına ne kadar çok anlam yüklerse, o kadar çok beklenti içerisine girer ve ölümün büyük bir tehlike olduğunu düşünür. Dolayısıyla "ölüm en büyük tehlike olduğu sürece, yaşamdan bir şeyler bekleniyor (Kierkegaard, 2004, 26)." Ölümün korkulu yanı insanın hayata yüklediği değer ile ilişkilidir. Ancak kendisine ayrılan zamanın kısıtlı olması ve hayatının bir gün sona ereceği gerçeğinin şuuru taşıyarak, insanı anlamlı yaşayıp yaşamadığı konusunda endişelendirir (Geçtan, 2003, 152). O, şöyle bir tespitte bulunur: "Varsayalım ki ölüm, bizi yarın bulacak kadar sinsi! Bu belirsizlik, bir var olan tarafından anlaşılacak ve kavranacak zorundaydıysa, belirsizlik söz konusu olduğu için ölümü bütün yaşamına bakarak anlamaya çalışmalıdır ki, bu da inanılmaz zorlukları beraberinde getirecektir (Bollnow, 2013, 164)."

Kierkegaard'a göre insanı ilgilendiren ölüm meselesini, görmezden gelmek ya da yok saymak mümkün değildir. Ölüm, insanın iradesi dışında gerçekleşen bir olaydır. Ölümün tecrübe edilemez yanı, hayatın kırmızıçizgilerini belirler. Kierkegaard'a göre insanın ölümden korkması ve hayatının son bulacağı gerçeği ile kaygılanması eylemde bulunduğunu gösterir. Kierkegaard, Epiküros'un ölüm hadisesine ve korkusuna karşı gösterdiği ilgisiz tavrının aksine, objektif ölümün insanın ciddi bir varoluş meselesi olduğu üzerinde durur.

2. EPİKÜROS'UN İNSAN ANLAYIŞI: RUH ve BEDEN İLİŞKİSİ

Epiküros'un fizik kuramları onun ontolojisine de nüfuz eder. Ona göre insanın bedeni ve ruhu atomların bir araya gelmesiyle oluşur. Bu atomlar biyolojik devamlılığımızı sağlarlar ve sürekli hareket ederler. İşlevini tamamlayan bazı atomlar bedenden ayrılırken, yerine yenilerinin gelmesiyle yaşamsal faaliyetlerimiz devam eder. Hayatı devam ettirecek atomlar başka atomların etkisiyle atomlarına parçalanırsa eğer, bu cisim atomlarına ayrılır. O halde atomların ayrılması ile canlıların hayatı sona erer (Epiküros, 2014, 13-14). Epiküros insanı ve cisimleri maddeleştirerek açıklar. Epiküros metafizik söylemlerden uzak maddeci görüşünü ontolojinin merkezine yerleştirir.

Epiküros insan anlayışını fizik kuramlarına dayandırarak açıklar. Atomların bir araya gelmesi ile beden meydana gelirken, ruh ise hızlı ve kolayca hareket edebilen ince yapıda olan atomlardan oluşur. Tin ya da ruh varlığını devam ettirebilmesi için bedene ihtiyaç duyar. Beden, tane form kazandırmaktadır. Beden yaşamsal faaliyetlerini sürdürdüğü müddetçe ruhun varlığı da devam eder. Ancak atomların herhangi bir zamanda herhangi bir nedenden dolayı bozulması, ayrılması ve dağılmasıyla biyolojik yaşam son bulur. Epiküros atomların dağılmasını ölüm olgusu olarak açıklar. Beden atomları gibi ruh atomları da ölüm geldiği an dağılır ve yok olur. Beden öldüğü zaman ruh da ölür. Dolayısıyla evreni duyularıyla algılayan birey ölüm geldiği an evreni algılayıp, kavrayamaz (Russell, 2000, 370).

Kierkegaard'a göre, salt madde ve mananın; ruh ve bedenin birleşmesiyle birey oluşmamaktadır. Oysa Epiküros madde ve ruhu özdeş tutarak insanın oluşumunu açıklar. Epiküros öğretisine göre zihin ve ruh birleşerek tek bir doğayı meydana getirir. Epiküros zihni ve ruhu maddeci görüşü ile onların doğasını cisimsel olarak ifade eder. Epiküros tüm bedene yayılan ve göğsün tam ortasına zihni veya düşüncüyü yerleştirir. Ruhun içerisinde gerçekleşen devinimi, ilk devinim olarak kabul eder. Bu devinim sayesinde ruhun içinde başka bir ruhtan söz ederiz. Epiküros bu görüşüyle ruhun cisimsiz olduğu savını öne sürenleri

eleştirir (Nizan, 1998, 75-77). Ona göre ruh cisimsiz olmadığı gibi duyguları da yaşar. Ancak onun duygulardan kastı; hazı besleyen, korkunun soyutlandığı iyimser bir ruh halidir. Onun öğretilerinde korkuya yer yoktur. Epiküros'a göre ölümlü insan, ölüm üzerine düşünmeyi bir kenara bırakarak anın keyfini yaşmalıdır. Çünkü ölüm yaşayanları doğrudan ilgilendirmez. Maddesel yapıya sahip olan beden ve ruh atomları sona geldiği an bir toz bulutu haline dönüşecektir. Epiküros'un ölüme takındığı tavır, ontolojik ve psikolojik bireyin atomik bireye dönüşmeye başladığını gösterir. Halbuki insan ölümün diğer yüzünü bilmediği için korkar. Her ne kadar beden ruha form kazandırmış olsa dahi ruh irade ve duyguları da içinde barındırır.

Epiküros'un beden ve ruh anlayışı Aristoteles tarafından eleştirilir. Aristoteles'e göre ruh ve beden doğaları gereği birbirinden ayrılır. Madde ve formun bir olması mümkün değildir. Aristoteles ruhu tinsel bir varlık olarak kabul eder. Epiküros ise beden ve ruh arasında ayırım yapmaz ve her ikisini de atom kuramına dayandırarak açıklar (Arslan, 2008, 98). Epiküros öğretisine göre ruh cisimsel olduğu için ölüm geldiği anda hiçbir şey hissetmez. Ölüm ruhun cisimsel yapısının bozulmasına neden olan olgudur. Ölüm sürecinde duyularından mahrum kalan ruh, hayatla bağlantısı kesilir. Duyulardan elde edilen bir bilgi olmadığına göre ruhun acı çekmesi söz konusu değildir. Dolayısıyla insan ölümü kötü bir şey olarak algılaması, ölümü tecrübe edememesinden kaynaklanır. Epiküros'a göre var oluş ve yok oluş arasındaki gerilim, zihin bulanıklığından başka bir şey değildir. Epiküros'un bu düşüncesi ruhu maddesel bir form kazandırır. Halbuki ölüm geldiğinde ne beden atomlarının hareketlerinin devamlılığından ne de ruhun varlığından söz etmek mümkündür. Ona göre ölümün doğrudan tesiri olmadığı için, ölümden korkmak da anlamsızdır. Ancak ölümden korkmanın da bir duygu hali olduğuna göre, ruhun kaygılanması doğal kabul edilmelidir. Çünkü ölüm var oluşumuzun bir parçasıdır ve insan ölümün yarattığı içsel çöküntüyü her an yaşamaktadır. Ölümü kabullenmek onun yarattığı huzursuzluğu bastırır; ancak ölüm hakkında iyimser bakış açısı kazandırır. Çünkü ölümün bir saati yoktur; tedbirini alamazsın ya da hazırlık yapmak için izin vermez.

Materyalist düşünceye göre ölüm, maddenin parçalanması, dağılması ve bozulması anlamındadır. Varoluşçu yaklaşıma göre ölüm, hayatın içinde olup insanı takip eden ve yaşamını etkileyen bir unsurdur. Epiküros atomlar kuramına göre açıkladığı beden ve ruh ikilemini bir olarak kabul etmesi, ölüm karşısında savunma mekanizması oluşturur. Epiküros maddesel ontik gerçekliği ile hayat ve ölüm fenomenlerinin sınırlarını fizik kuramıyla belirler.

Ölüm tıpkı nefes alış verişimiz kadar yakındır. Ölüm hayatın diğer yüzünü temsil ederken, insanda derinden sarsan korkuya yol açar. Ancak yaşamak demek ölüme açık olmak demektir. Epiküros ölüm ile ilgili görüşlerini şu sözlerle dile getirir: "Ölüm bizim bir hiçtir: Biz var oldukça o yoktur, o varken de artık biz yokuz, bunun sonucu olarak da o ne dirileri ne de ölüleri ilgilendirir, Çünkü birincilerin olduğu yerde o yoktur, ikincilerinde artık kendileri yokturlar." (Epiküros, 2014, 105). O halde ölüm ne yaşayanları ne de ölüleri ilgilendirir. O halde ölüm olgusundan korkmak yersizdir. Epiküros ölüm düşüncesini, var oluşun sonluluğunun bilinci olarak kabul eder. Hayatın her saniyesi kıyaslanmaz bir değerle yüklü biçimde ortaya çıkar (Hadot, 2011, 44). Dolayısıyla ölüm korkusuyla meşgul olmak yerine bir hiç olduğu düşüncesini benimsemek gerekir. Kierkegaard gibi bazı filozoflar, Epiküros'un, ölüm olgusunu basite indirgediğini iddia ederler. Kierkegaard'a göre Epiküros'un söylemindeki "Biz varken" sözü gelecekte olmayacağımızın bilincindeyizdir ve bu da sarsıcı bir farkı ortaya koyar. Kierkegaard'a göre bu durum, insanın ölümden korkması için yeterlidir (Klein, 2013, 40). Ölüm, doğal bir zorunluluk olduğuna göre, ölümden korkmak da sonluluğa karşı gösterilen refleks olarak görülmelidir.

İnsan, öleceğini bilen ve ölüm bilincine sahip olan tek canlıdır. Bütün canlı varlıkların hayatı gibi insan yaşamı da sonlu olup bir gün ölümlü sona erer. Diğer varlıklardan farklı olarak insan, hayatının sonluluğunun idraki içerisinde yaşar. Çünkü ölüm olgusunun bilgisini sürekli bilinçaltında taşır ve hayata karşı olduğu gibi ölüme karşı da tavır takınır. Bu sebepten ötürü insan hayatını tayin, tanzim ve tespit etmek ister. Hayatı bir sonla belirlenen insan, zaman ve mekân boyutu olan bir dünyada bulunur; zamanın akışında sürüklenip gider ve aynı zamanda mekânın ürperti veren genişliği onun birliğine ve bütünlüğüne zarar verir. Çünkü insan zaman ve mekân boyutu içerisinde ölüm perspektifiyle belirlendiğinin bilinci içinde olup bunu kendine problem haline getiren varlık olduğunu bilir (Özkan, 2017, 15).

Epiküros'a göre ölüm korkusu yanlış değer yargılarının neticesinden kaynaklanır. Ona göre bu korkunun ortadan kalkması için rasyonel bir bakış açısı geliştirerek olayları değerlendirmek gerektiği üzerinde durur. Halbuki Epiküros korkunun ortadan kalkması için rasyonel çıkarımları öne sürse de bunun hayli kuşkulu bir yaklaşım olduğu da aşikârdır. Rasyonalitede ölüm korkusunu yaşayan insan, realitede bir başkasının ölümüne tanık olması onun bu durumu içsel anlamda kötü oluşuyla sınırlandırır da insanın kendi ölümünden sonra kaygılanacağı bir durum olmaktan çıkar. Epiküros, ölümün içsel niteliği ya da özü

üzerinde durur. Ölüm realitede bir karşılığı bulunsa da deneyimlenmeyen bir durum olduğu için rasyonel karşılığını bulmak güçtür (Çakmak, 2018, 362).

Epiküros ölümün duyuların salt yoksunluğuna sebep olduğunu ve insanın fizik evreninde duyuların bilgisiyle kavradığı müddetçe var olduğu düşüncesini kabul eder. Ölümün bileşik haldeki beden atomlarının dağılması ve biyolojik yaşamın sona ermesi olarak açıklayan materyalist bakış açısını savunur. Epiküros'tan sonraki pek çok filozof ölüm korkusunun kaynağına ilişkin yanlış teşhis yapıldığını iddia eder. Ölümün, duyuların ve bilincin geri gelmemesinden dolayı sonluluk kaygısı sona ermiyor; aksine insanda bu durum sarsıcı bir etki yarattığı düşüncesini öne sürerler (Bolay, 2013, 287).

Epiküros'un düşüncesine göre ölüm olgusundan kastedilen, ölüm süreci veya ölümün gerçekleşme anı değil, insanın yaşamının sona erdikten sonraki ölü olma halidir. Epiküros var oluş açısından iki zaman periyodu olduğunu açıklar. Ona göre ölüm ve zaman arasında sıkı bir bağ bulunur. Şöyle ki insan ya hayatta kalmaya devam ederek var olmayı sürdürür ya da ölümün kucağına kendini bırakarak yaşamının sona ermesiyle yok olur. O halde varlık ve yokluk ikilemi dışında insan başka bir zaman diliminde kendine yer bulamaz (Çakmak, 2018, 360).

İnsan için ölüm, hayatın içinde olup onu tamamlayan bir unsur olsa da hayatta olmama fikri bireyi tahrip eder. Bu noktada insan varoluşsal olarak sınır durumunda bulunmanın yarattığı birtakım psikolojik çelişkiler yaşar. Çünkü insan bir yandan ölüm fenomenine kendini alıştırmaya çabalarken, diğer taraftan ölümün yarattığı içsel bulanıklığın ortadan kalkmasını diler. Bu iki psikolojik tutarsızlığı yaşayanın aynı şuur olduğunu kabul etmeliyiz. Epiküros'a göre insanlar ölümün hassasiyetine kendilerini fazlaca kaptırırlar. Onun bu düşüncesi ölümün doğurabileceği kaygıyı bir tür maskeleyen çabasıdır. Dolayısıyla ontolojik olarak verilen anlam ölüme yaklaşımı belirlerken, ölüm fenomeni de bireyin hayat ve varoluş karşısındaki tutumuna etkisi olur (Hökelekli, 1991, 152-153).

Epiküros'a göre insan ölüm sürecinde zihin melekelerini yavaş yavaş kaybetmeye başlar. Eğer ölüm sırasında ruh bilinci korunabilseydi, ölüm ile birlikte ruhun daha yüksek bir hayata geçişi mümkün olabilirdi. Epiküros'un öğretilerine göre öldükten sonra insandan geriye uçuşan ve yeniden başka canlılara hayat verecek olan atomlar dışında başka bir şey kalmaz (Weber, 1998, 90). Dolayısıyla insan bir kere dünyaya gelir ve öldükten sonrada başka bir dünyada yaşaması söz konusu değildir. Epiküros bu görüşleri ile ruhun ölümsüzlüğü ve öte dünya düşüncesini ortadan kaldırır (Epikür, 2014, 14- 15).

3. KIERKEGAARD'IN ÖLÜM ANLAYIŞI

Ölüm korkusu ve ölüm kaygısı arasındaki ayrımını ilk kez Kierkegaard yapmıştır. Kierkegaard'ın korku tanımlamasına göre bir şeyden korkmak ile yoktan korkmak arasında ayrım vardır. Yokluğu, insanın birlikte hiçbir şey yapamadığı bir hiç olarak açıklar (Gençtan, 2013, s.184). Ölümlü bir varlık olan insan, geleceği hakkında derin bir kaygı yaşamaktadır. İnsanların düşüncesinde ölüm, her şeyin sona ereceğine karşılık gelir. Kierkegaard ölümü, varoluşun bir devamı olarak kabul eder. Ona göre, ölüm, umuda anlam veren bir fenomendir.

Kierkegaard'a göre ölüm ve hayat iç içe geçmiş fenomenlerdir. İnsan, dünyaya geldiği andan itibaren ölüme de varım demiştir. Ölüm, varoluşsal bir kabullenıştır. Ona göre ölüm, yaşamı geride bırakmak anlamına gelmektedir. Ölümün yaşamı sona erdiren bir olgu olmasının verdiği ürperti ölümden sonra yaşamın olup olmadığı düşüncesiyle daha da artmaktadır. Başlangıcın ve sonun timsali olan hayat ve ölüm anlam olarak birlikte farklılaşmaktadır. Ölüm olgusunun zamanla ciddi bir sorun haline gelmesine Kierkegaard: "Yaşamımın her faktörü ile bağlantısı dâhilinde ölümün kesinsizliğini düşünmek benim için giderek daha da önemli hâle gelmektedir" (Magill,1971, s.38)

Kierkegaard ontolojik açıdan ölümü subjektif ve objektif olarak değerlendirir. İnsanın ölümü biyolojik açıdan yaşamadan önce kendi nefisini öldürmesi gerektiği düşüncesinin üzerinde durur. Yaşamın anlamı, ölüm olgusu ile anlaşılrsa da insan yok olma düşüncesini her an zihninde taşımaktadır. İnsan ölüm korkusunu hafifletmek için inanca sığınması gerektiğinin altını çizer (Aksit, 2013, s. 135).

Epiküros insanın ölümden korkmasını yadırgar; çünkü ölüm bir korku hali değil korku duyulmaması gereken bir olgudur. Çünkü ölüm hiçliğe tekabül etmektedir. Beden ve ruh ölüm geldiği an acıya maruz kalmayacaktır. Epiküros maddeci ontoloji düşüncesi ölüm kaygısını hafifletmeye çalışır. Kierkegaard, Epiküros'un aksine insanın ölümü yokluk olarak algılamasından doğan korkuyu göz ardı etmez. Çünkü ölümün ürpertisi bizi sürekli olarak yoklasa da iman ile hafifletebileceğimiz fikrini ortaya atar

SONUÇ

Hayat ve ölüm kardeşlerdir. Epiküros hayat ve ölüm kavramlarını maddeci ve atomcu görüşlerine dayandırarak açıklar. Fizik kuramlarının ilkesi olarak atomları belirler. Atomlar bir araya gelerek evreni ve cisimleri meydana getirir. Evreni ve onun içindeki her şeyi barındıran hayat fenomeni, atomlar ile

ilişkilendirilir. Hayatın bir diğer yüzü olan ölüm ise atomların ayrışmasına, dağılmasına ve yok olmasına neden olur. Epiküros doğal bir zorunluluk olarak gördüğü ölüm fenomenini varoluşsal bilincin sonluluğu olarak belirtir. Ontolojisini de madde ile açıklayan Epiküros, ölümün korkulacak bir olgu olmadığı üzerinde durur. Çünkü ona göre ölüm, bulunduğu durumu algılayamamak ve duyuların bilgisinden yoksun olarak açıklar. Epiküros'a göre beden ve ruh atomları ölüm geldiği an dağılır ve yok olur. Dolayısıyla duyulardan mahrum olan insanın ölüm esnasında acı çekmesi mümkün değildir. Materyalist ontolojik açıklamaların arka planında insanın psikolojik bir canlı olduğu gerçeği gölgelenir. Ölümü tecrübe edemez ve kontrol edemez; bu sebeple akıbetinin ne olacağı ya da ne zaman öleceğini bilmediği için korkması doğal bir reflektir. İnsanın sadece duyuları ile algılamadığı ve bunun yanı sıra duygularının da olduğu gerçeği göz ardı edilemez. Duyuların bilgisi ile rasyonel çıkarımlar sonucunda birtakım evrene ilişkin açıklamalar yapılabilir; ancak kendi ölümümüz hakkında bilgiye sahip olmadığımız için ontik güvensizlik yaşarız. İnsan bu düşünceler çerçevesinde çelişkiler yaşar. Çünkü Epiküros'a göre ölümden korkmamız onun doğrudan etkisi değil, dolaylı etkisidir. Ölümün doğrudan insanı etkilemesi söz konusu değildir. Epiküros insanın korkularından sıyrılıp, kayıtsız ve iyimser bir tavır takınmasını önceliyor. O, bu düşüncesiyle materyalist dünya görüşünde bireyi mekanikleştirir. Hâlbuki insan varoluşsal açıdan derinden etkileyen ölüm fenomeni karşısında, hayatın ona sunduğu birtakım alternatiflerden kendini geri çeker. Bu ruh hali insanın sadece maddeden oluşmadığını ve duyuların bilgisi neticesinde evreni algılamadığını da gösterir.

Kierkegaard ölümün hayatın başka bir yönü olduğu görüşünü savunur. Objektif ölüm anlayışı içinde, yaşamın sona ermesi, insanların zor kabullenebileceği bir olgudur. Ölümün kendisi belirsizliği içinde barındırır, öyleyse belirsizliğin yol açtığı tehlikeden korkmak kaçınılmazdır. Epiküros'un ölümü hiç olarak görüp kayıtsız tutum takınmasını eleştiren Kierkegaard, ölümün ne zaman yüzünü kendisine göstereceğini bilmeyen insanın ürperti duymasını yadırgamaz. Onun varoluşsal yaklaşımı, insanın ölüm korkusuna başkaldırısıdır.

KAYNAKÇA

- Arslan, Ahmet (2008). *İlkçağ Felsefe Tarihi 4. Cilt Helenistik Dönem Felsefesi: Epikürosçular, Stoacılar, Septikler*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akşit, Mirpenç (2013). *İbn-i Sina Ve Kierkegaard'ın Ölüm Anlayışının Karşılaştırması*. Kırgızistan: Uluslararası Sosyal Bilimler E- Dergisi.
- Bolay, Süleyman Hayri (2013). *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Nobel Yayınları.
- Çakmak, Mustafa (2018). *Epikür ve Lukretius'un Ölüm ve Yokluk Algılarına Dair Bir Değerlendirme*. İstanbul: Beytulhikme An International Journal of Philosophy Dergisi.
- Epiküros (2014). *Özdeyişler, Mektuplar ve Aforizmalar*. Çev. Genam Renas, İstanbul: Arya Yayıncılık.
- Epiküros, (2015). *İki Direk Arasında Çiçekli Bir Bahçe*. Çev. O. Erdem, İstanbul: Arya Yayıncılık.
- Geçtan, Engin (2003). *İnsan Olmak*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gençtan, E. (2013). *Varoluş ve Psikiyatri*. İstanbul: Metis Yayınları
- Hadot, Pierre (2011). *İlkçağ Felsefesi Nedir?*. İstanbul: Dost Kitabevi Yayınları.
- Hökelekli, Hayati (1991). *Ölüm Ve Ölüm Ötesi Psikolojisi*. İstanbul: Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
- Klein, Daniel (2013). *Filozofların Mutluluk Seyahatnamesi*, İstanbul: Aylak Kitap.
- Kierkegaard, Soren (1992). *Concluding Unscientific Postscript to Philosophical Fragments*: rinceton University Press, Princeton.
- Kierkegaard, Soren (2004). *Ölümçül Hastalık Umutsuzluk*. çev. M. Mukadder Yakupoğlu, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Bilgin, Önder; Köseoğlu, Gizem (2019). *Şizofrenin Varoluşsal Sınırları ve Yaratıcı Gücü*. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 62, s.753-757.
- Magill, Frank (1998). *Egzistansiyalist Felsefenin Beş Klasiği*. çev. Vahap Mutal, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Magill, F. (1971). *Egzistansiyalist felsefenin beş klasiği*. Çev. V. Mutal. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Nizan, Paul (1998). *Eskiçağ Maddecileri*. İstanbul: Telos Yayıncılık.
- Özkan, Senail (2017). *Ölüm Felsefesi*. İstanbul: Ötügen Yayınları.
- Russell, Bertrand (2000). *Batı Felsefesi Tarihi İlkçağ*, İstanbul: Say Yayınları.
- Kierkegaard, Soren (2004). *Ölümçül Hastalık Umutsuzluk*. çev. M. Mukadder Yakupoğlu, Ankara: Doğu Batı Yayınları.